

הרב יעקב לנדו שליט"א

רב שכונת גני אילון אחיסמך

פרוזבול בקרנות פנסיה וחסכון לכל ילד

התעוררו הרבנים בענין חובת פרוזבול בקרנות פנסיה וחסכונות, ונבאר הדברים ע"פ מה שלבנתי אותם עם גדולי ההוראה שליט"א. ובראשונה יבואר דין כספים המופקדים בבנק.

א. כספים המופקדים בעו"ש בבנק

כתב בדרך אמונה (שמיטה ויובל פרק ט סוף ס"ק פב) וז"ל: בעסקי הבנקים יש חילוקי דינים, והראוי שהעוסקים איתם יעשו פרוזבול.

ולהרחיב הדבר יש להקדים מש"כ בספר תקנת הרבית (קיצור הלכות חלק א עמוד טו): כסף המוחזק בבנק בעובר ושב, אף שבהגדרת מסמכי הבנק הינו הפקדה, על פי דין תורה יש לזה שם הלוואה, כיון שהכסף נקנה לבנק והם עושים בו כחפצם, והאחריות עליהם. ויוצא שכל כסף המופקד בבנק נחשב הלוואה לבנק והשביעית משמטת אותו.

ואולם בספרי השו"ת צידדו שני צדדי קולא בחובות הבנקים לענין שביעית, והביאם בספר שמיטת כספים כהלכתה. א. על פי דברי התומים (הובא בדרך אמונה שם ס"ק ה) ששעבוד נכסים ללא שעבוד הגוף לא נחשב לזה לענין השמטת כספים, אמר הגרי"ש אלישיב לדון שחובות הבנקים אין בהם דין שמיטת כספים, הואיל והבנק הוא חברה בע"מ ואין לבעלי הבנק אחריות אישית על חובות הבנק. ב. שכיון שהבנקים סגורים בערב ראש השנה מחצות הרי זה כמו שקבע הבנק שזמן הפרעון הוא רק אחרי ראש השנה, והרי זה כחוב שלא הגיע זמנו בסוף שביעית שאינו משמט. [וכתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (שם) שהגרי"ש לא חשב לסברא השניה, וסבר שענין זה שהבנק סגור הוא ענין מעשי ולא נחשב כמו שלא הגיע זמן הפרעון, וכן כתב הגר"ח קנייבקי זצ"ל שסברא זו לא נראית כלל].

ולמעשה, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש פסקי הלכה פרק א הערה י) שאין להקל בזה ויש לעשות פרוזבול, ומכל מקום מחמת הסברא שהבנק היא חברה בע"מ חשב הגרי"ש שאין צריך פרוזבול לחובות שחייבים לבנק ולכן הורה לפרט את החובות לבנק בנפרד בשטר הפרוזבול, שאם לא כן אינו נכלל בסתם בנוסח כיון שיש מקום לומר שאינם צריכים פרוזבול.

וכן הסכמת כל גדולי ההוראה שיש לעשות פרוזבול בנוגע לכספים המופקדים בבנק.

ב. חשבון בנק ע"ש האשה

ולענין אשה שיש לה חשבון בנק הרשום על שמה, כתב הגר"ד לנדו (ספר דעת משפט עמוד יד - מכתב ממנו) שנחשב שהבנק חייב לה, ולכן יש לאשה לעשות פרוזבול, [וביאור הדבר, שאף שמה שקנתה אשה קנתה בעלה, מ"מ כיון שאין הבנק מתנהל ע"פ דין התורה, וחלות חוב הבנק לבעל החשבון חל ע"י סיטומתא, שהרישומים בבנק נחשבים לסיטומתא, א"כ כיון שהרישום הוא על שמה הרי הבנק התחייב רק לה, ואינו מוכן להיות מחויב כלפי הבעל, וממילא שכל חלות החוב של הבנק שחל בקנין סיטומתא יכול לחול רק אליה].

וכתב הגר"ל שיש צד שמועיל פרוזבול של הבעל לחובות האשה, אך כיון שאין הדבר ברור יש לאשה להחמיר לעשות פרוזבול. ודעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש פרק ב הלכה מד) שהאשה יכולה למנות את בעלה שליח לעשות עבורה פרוזבול, ויוסיף זאת בפרוזבול שלו שמוסר גם חובות אשתו בשליחותה, ואין צריך לפרש שמה.

ג. מי שחתם על היתר עיסקא מול הבנק

והנה בדרך אמונה (שם ס"ק לד) הביא מחלוקת האחרונים האם כסף שניתן בהיתר עיסקא שהינו פלגא מלוה ופלגא פקדון, משמטת השביעית את חלק המלוה, וסברת הדבר שגם החצי מלוה אינו משמט, כתב התומים (סי' סז ס"ק ו) שחלק המלוה של עיסקא אינו לגמרי ברשות הלוה, שהלא גובים אותו גם מיורשיו, והיינו משום

שזכות נותן העיסקא קיימת גם בחצי מלוה, ושונה מסתם מלוה העומדת כולה ברשות לזה. וראה בהערות הגר"ד לנדו (לשער משפט סי' קד אות ו) שכתב שנדון זה מי הבעלים על החצי מלוה של עיסקא הוא מחלוקת רש"י ורי"ף (ב"מ קד ב), וכתב שלפי שיטת הרי"ף כל זמן שהעיסקא בעין אינה משמטת לפי שהיא ברשות הנותן, וכתב שדברי השו"ע (חו"מ סז סעי' ג) שפסק שחצי המלוה משמט הוא כשיטת רש"י שהלא משמע שמדובר גם כשהעסק בעין, ואילו בשו"ע יו"ד (קע"ז סל"ב) נפסק כהרי"ף שכל שהעסק בעין כולו ברשות הנותן, ולפי"ז אינו משמט.

אכן כתב שם בד"א שלפי אופן הסכמי ההיתר עיסקא היום נראה שלכו"ע משמט עכ"פ את הפלגא מלוה.

ובאמת שכך היה פסק בית דינו של הגר"נ קרליץ במעשה הערבות של הגר"א גנחובסקי זצ"ל, שערב על סכום עצום על הלוואה שהיתה בהית"ע, והלוה פשט רגל, והגרד"ל שליט"א רצה לפוטרו על פי היסוד הנ"ל שהמענות הנתנים ללוה בהת"ע הם לגמרי ברשות הנותן, גם בחצי מלוה, [ולפי"ז לא שייך לחייב את הערב כל שנשאר ללוה איזה ממון, כיון שנותן העיסקא קודם לכולם, שהלא ממנו הוא, ואין שאר הבעלי חובות חולקים עמו, אלא הכל שייך רק לנותן העיסקא, וממילא אין הערב חייב כל שנשאר איזה ממון וכפי שהרחיב בזה הגרד"ל בהערות הנדפסות בשער משפט שם, ואין כאן מקומו], ולמעשה פסקו בית הדין לחייבו, והסברא הייתה שלפי מציאות ההתנהלות של היום החצי מלוה הוא מלוה גמורה ללא שום שיוור, ולכן חייב הערב אם אין הלוה משלם.

ויוצא א"כ שהדברים מטים שגם מי שחתם על הית"ע מול הבנק השביעית משמטת את החצי מלוה.

ויש עוד להוסיף שכל הנדון הנ"ל רק במי שמקבל מהבנק רבית על העו"ש, אבל עו"ש ללא רבית אין ההת"ע חל כלפיו, לפי שבעצם כספי העו"ש הם הלוואה גמורה, וכל הסכם ההת"ע הוא רק על הכספים שיש בהם חשש רבית, אבל עו"ש ללא רבית לא חל עליו הת"ע. ויסוד זה שמעתי ממו"ר הגרש"צ רזנבלט שליט"א בשם מרן הגרנ"ק זצ"ל שלכן כותבים בנוסח ההת"ע כל כספים שיש בהם רבית, כדי שאם אין בהם חשש איסור יהיו הלוואה ולא יחול עליהם ההת"ע, שכל שאין צורך בהת"ע מעדיפים אנו שלא יחול ההת"ע מכמה טעמים.

ד. קרנות פנסיה וחסכון לכל ילד

והנה כספים של קרנות פנסיה וגמל, וחסכון לכל ילד, נמצאים בחשבון בנק הרשום על שם החוסכים, כלומר, במקרה של קרן פנסיה רשומים הם על שם כלל העובדים, וכל מסלול נמצא בחשבון בנק הרשום על שם המצטרפים לאותו מסלול.

ונמצא שיש כספים המופקדים בבנק על שם האשה המשתכרת, או ע"ש הילד החוסך, ואמנם חלק גדול מהכספים מושקעים במניות או באגרות חוב אשר זמן פרעונם הוא אחר שביעית, וממילא שבגין כספים אלו לא שייך השמטת שביעית, אבל לעולם יש חלק השוכב בחשבון הבנק שמוגדר חשבון עו"ש, וזה נקרא הכספים הנזילים של המסלול.

כספים אלו הם חוב שהבנק חייב לחוסך [או האשה או הילד, כנ"ל], והם ככל כספים המופקדים בעו"ש, ואף שהחוסך אינו יכול למשוך את הכסף מהבנק, אבל זה מפני שהוא הרשה את הנהלת הקרן שהיא גזברית הממונה על הכספים, והם הם הרשאים למשוך את הכסף מהחשבון בכל עת מצוא. וממילא שזה הלוואה לבנק שהלווה יכול למשכו בכל עת על ידי בא כוחו, לפי הבנת הגזבר שטובת ניהול הכסף דורש [כמובן שהוא מוציא את זה בכל עת שמזדמן לו איזה נייר ערך שטובת הבעלים שירכשו לו אותן].

ויוצא שהאשה והילדים שמופקד על שמם כספים בקרנות פנסיה וחסכון לכל ילד הרי הם מלוים לבנק באופן שזמן הפרעון להם הוא בכל עת [שיחפז הגזבר שלהם - הנהלת קרן הפנסיה], ואם לא יעשו פרוזבול שביעית משמטת את חובם, ושוב יוצא שהם שולחים את הנהלת הקרן לגבות חוב ששביעית משמטת.

וכבר הובא יסוד הענין בשם הגרי"ש א' שעל האשה לעשות פרוזבול על כספה שבקרן הפנסיה, עי' משנת הגרי"ש.

ואף הילדים הקטנים שאינם בתורת קנין זוכים בהתחייבות ממון של הבנק בסכום הכסף שהופקד עבורם בחשבונם, שאף קטן זוכה בחוב שחייבים לו, בקנין סיטומתא¹ וכפי שזוכה כל אדם במשכורת שלו הנרשמת

¹ והנה בשו"ע רמג סי"ט איתא המתחייב לקטן בין בשטר בין בקנין כיון שאין אותו דבר תחת ידו דהקטן אינו זוכה. ולפי"ז אולי הכ"נ בקנין סיטומתא אין הקטן זוכה בהתחייבות. אולם עיי"ש קצוה"ח ס"ק ט ונה"מ ס"ק יא, שקטנה זוכה בכל גוונא, ולענין קטן עיין נתיבות המשפט סי' רלה שהוכיח ע"פ מקור הדברים בד' הרמב"ם שרק בקנין שטר וסודר לא מהני בקטן, ומשום שבסודר איש כתיב ושטר לא שייך גביה קטן, אבל שאר מע"ק מהנו, ומבואר להמעיין שם היטב שמועיל אף בהתחייבות אם אינו בשטר או סודר, וכ"כ הגר"ד לנדו שליט"א. [ואמנם

עבורו בבנק ע"י קנין סיטומתא, כך קטנים שהופקד עבורם בחשבון הרשום על שמם זוכים בזה שהבנק יהיה מחויב להם.

ולענין אם שביעית משמטת חוב הקטנים, ראה בדרך אמונה (שם ציון ההלכה ס"ק שלו ובביאור הלכה ריש פרק ט ד"ה מצות) שנקט להלכה שמשמטת, והביא כן גם משמיה דהגריש"א.

ונמצא שענין שמיטת כספים נוגעת לקטן כגדול אשה כאיש, אשר לפי המציאות של היום לכולם יש כסף המופקד בבנק הנחשב חוב שהגיע זמנו.

ה. הצעת גדולי ההוראה

והציעו גדולי ההוראה שמנהלי חברות ביטוח, קרנות, וחסכונות יעשו פרוזבול עבור הלקוחות שלהם, כמו שכתב הדרך אמונה (שם ס"ק קמב) שכל מי שמסור בידו הנהלת כספים יכול לעשות פרוזבול אף ללא ידיעת הבעלים, והוא מדין אפוטרופוס, וכעין שכתב שם בציון ההלכה ס"ק שלו.

ואף לחובות הקטנים מועיל, ואף שיש לדון שלכא' הילד לא מינה את קופת הגמל לאפוטרופוס ואיך שייך להתמנות על ממון של אחד ללא ידיעתו, אמנם מצינו להרשב"א בתשובה [ח"ד רמב] הובא ב"י [סי' רלה], שהנותן מתנה לקטן ע"י אחר, ואמר לו שיהיה אפוטרופוס על הכסף זכה הקטן בכסף מדין זכין, והלה נעשה אפוטרופוס.

ולמדנו מד' הרשב"א שאפשר לזכות ממון לקטן דרך אפוטרופוס ומינוי האפוטרופוס הוא על ידי נותן הכסף, ונמצא שיחד עם זיכוי הכסף לקטן זוכה האפוטרופוס להיות אפוטרופוס על הממון, ולנהלו לפי הבנתו לטובת הקטן, אף נגד רצונו של הקטן. ובדבר זה הרחבתי בספרי תקנת הרבית השלם.

וכן נהגנו שמיטה שעברה שהחתמנו את חברות השקעות וביטוח בלשון זו: "באי כוח הנהלת חברת... מוסרים בזה בשם ו/ או עבור הלקוחות שכספם מתנהל בנהול החברה לכם הדיינים... שכל החובות שיש להם ייגבו על ידינו כל זמן שיחפצו, וכו'. ובעזרת ה' כן נעשה גם בשנה זו.

מד' רע"א בספר כו"ח תניינא סי' לד, שכתב דלא מהני מתנת שכ"מ לקטן משום שלא הגיע לידו, משמע דכללא הוא שכל שלא הגיע לידו ל"מ, ובכל מע"ק הדין כך, אולם דבריו שם צ"ע מסוגי' דב"ב קמא: גבי מזכה לעובר, וכמו שכתב המהרי"ט חו"מ סימן צ"ה להדיא דלא כרע"א.